

DOI: <https://doi.org/10.32836/2521-666X/2020-68-10>
УДК 336.13.02

Кондукоцова Н.В.

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри менеджменту,
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»

Kondukotsova Nelia

Open International University of Human Development "Ukraine"

ФІНАНСОВО-БЮДЖЕТНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕАЛЬНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

FINANCIAL AND BUDGET FORECASTING AS A TOOL FOR MANAGING THE DEVELOPMENT OF THE REAL SECTOR OF THE ECONOMY

У статті обґрунтовано, що важливим напрямом реалізації бюджетної політики є удосконалення механізму проведення стратегічного планування та прогнозування показників соціального й економічного розвитку країни та її регіонів, що ґрунтується на розробленні середньо- та довгострокових бюджетних програм за врахування різноманітних сценаріїв щодо повторного спаду економічної кон'юнктури. Для з'ясування впливу податкових пільг на реальний сектор економіки було побудовано економіко-математичну модель парної регресії, що характеризує вплив кількості податкових пільг на валовий внутрішній продукт. Проведено аналіз прогнозних показників Державного бюджету на 2020–2021 рр. та дослідження трендових моделей прогнозування капітальних інвестицій в економіку України. Впровадження результатів прогнозування в процес формування фінансової політики розвитку реального сектору економіки дасть змогу сформувати необхідні інформаційні підвалини для обґрунтування напрямів реалізації зростання такого сектору.

Ключові слова: фінансово-бюджетне прогнозування, реальний сектор економіки, економічне зростання, бюджетна політика, податкові пільги.

В статті обґрунтовано, що важливим напрямом реалізації бюджетної політики є удосконалення механізму проведення стратегічного планування та прогнозування показників соціального й економічного розвитку країни та її регіонів, що ґрунтується на розробленні середньо- та довгострокових бюджетних програм за врахування різноманітних сценаріїв щодо повторного спаду економічної кон'юнктури. Для з'ясування впливу податкових пільг на реальний сектор економіки було побудовано економіко-математичну модель парної регресії, що характеризує вплив кількості податкових пільг на валовий внутрішній продукт. Проведено аналіз прогнозних показників Державного бюджету на 2020–2021 рр. та дослідження трендових моделей прогнозування капітальних інвестицій в економіку України. Впровадження результатів прогнозування в процес формування фінансової політики розвитку реального сектору економіки дасть змогу сформувати необхідні інформаційні підвалини для обґрунтування напрямів реалізації зростання такого сектору.

Ключевые слова: финансово-бюджетное прогнозирование, реальный сектор экономики, экономический рост, бюджетная политика, налоговые льготы.

Financial regulation of the development of the real sector of the economy and increasing its performance indicators highlight the need to modernize and improve the system of forecasting financial and budgetary indicators for the medium and long term. Financial forecasting and planning should be based on the assessment of characteristics and trends of social development, taking into account the impact of different stages of economic cyclicity and economic factors that have a direct impact on the indicators of financial and budgetary stability and balance. The article substantiates that an important direction of budget policy implementation at the present time is to improve the mechanism for strategic planning and forecasting indicators of the social and economic development of the country and its regions, based on the development of medium and long-term budget programs, taking into account various scenarios regarding the recession of the economic situation, the formation of conditions and incentives for the development of an innovative economy, improving the quality indicators of human fed. To clarify the effect of tax incentives on the real sector of the economy, an economic and mathematical model of pair regression was constructed that characterizes the effect of the number of tax incentives on gross domestic product. The analysis of forecast indicators of the state budget for 2020–2021 and research of trend models for forecasting capital investments in the Ukrainian economy were carried out. To increase the effectiveness of budget forecasting and planning, it is important and necessary to increase the role of endogenous factors of economic growth, expand domestic demand, improve institutional mechanisms of budget and tax regulation, improve mechanisms for monitoring the assessment of reserves to increase the revenue of state and local budgets. The introduction of forecasting results in the process of forming a financial policy for the development of the real sector of the economy will allow the formation of the necessary informational basis for substantiating the directions and the totality of measures, the implementation of which will ensure the growth of this sector.

Key words: fiscal forecasting, the real sector of the economy, economic growth, fiscal policy, tax incentives.

Постановка проблеми. Сучасний перебіг функціонування вітчизняної економіки характеризується загостренням нестабільності у національному госпо-

дарстві, зниженням інвестиційної активності суб'єктів господарювання, важкодоступністю коштів на фінансових ринках, ускладненням стану глобальної економіки.

Накопичені проблеми актуалізують питання наукового пошуку нових форм і механізмів фінансового управління держави, спрямованого на забезпечення висхідного зростання вітчизняної економіки та зміцнення її конкурентних позицій у світовому економічному просторі. Фінансове регулювання розвитку реального сектору економіки та підвищення показників його результативності актуалізують необхідність модернізації та вдосконалення системи прогнозування фінансово-бюджетних показників на середньо- та довгострокову перспективу. Обґрунтованість та об'єктивність прогнозування розвитку фіскальної, монетарної системи, боргового навантаження, обсягів та структури капіталовкладень в економіку країни значною мірою впливають на темпи економічного зростання, рівень розвитку реального сектору економіки, показники виконання державою її основних функцій, інвестиційний клімат в країні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням функціонування та розвитку фінансового управління в системі економічного регулювання присвячені дослідження вітчизняних учених: Т. Боголіб, О. Васи́лика, С. Волосович, Ж. Гарбар, В. Гейця, А. Даниленка, В. Дем'янишина, О. Колодізева, Л. Селіверстової, В. Тропіної, В. Федосова, С. Юрія та інших. Так, зокрема, слід відзначити праці В.Д. Макогон [1], І.В. Запатріна [2], І.Я. Чугунова [3; 6], О. Зварич [4], М.Д. Пасічного [7].

Віддаючи належне глибині проведених зазначеними науковцями досліджень у сфері фінансового управління економікою, відзначимо, що останні не є вичерпними в умовах трансформації економіки в Україні та світі й потребують подальшого наукового розвитку.

Мета статті полягає у розвитку методологічних підходів до середньострокового фінансово-бюджетного прогнозування, що буде сприяти посиленню ефективності визначення показників доходної та видаткової частини бюджету, податкового навантаження, державного боргу і бюджетного дефіциту, підвищенню обґрунтованості значень індикаторів соціально-економічного розвитку країни.

Виклад основного матеріалу. Фінансове прогнозування та планування доцільно будувати на оцінці характеристик та тенденції суспільного розвитку, врахуванні впливу різних етапів економічної циклічності та економічних факторів, що здійснюють безпосередній вплив на показники фінансово-бюджетної стійкості та збалансованості.

О. Зварич відзначає, що поряд із середньостроковим прогнозуванням необхідно також розглянути методологічні особливості і характеристики процесів планування та прогнозування доходів бюджету як детермінанти ефективної реалізації фіскальної політики. Прогнозування та планування доходної частини бюджету відіграють чільну роль у бюджетному механізмі: саме у процесі їх здійснення дається всебічна оцінка того, який обсяг фінансових ресурсів, що залучаються за допомогою цього механізму, достатньою мірою забезпечить виконання покладених на державу функцій та завдань. Об'єктивність і результативність прогно-

зування та планування доходів бюджету справляє визначальний вплив на обсяги та структуру бюджетних видатків, а отже, і на пріоритети фіскальної політики загалом [21, с. 49].

У сучасних умовах трансформації економіки зростає актуальність ґрунтовного аналізу та розроблення дієвих механізмів щодо здійснення фінансово-бюджетного прогнозування та планування. Зазначена мета передбачає прийняття довгострокової стратегії розвитку реального сектору економіки. Важливим у процесі розроблення планів розвитку країни та секторів її економіки є оцінка та врахування лагових ефектів прийняття рішень, їх адаптація до коливань економічної кон'юнктури з метою якомога кращого розкриття фінансового потенціалу.

На етапі розроблення стратегії доцільним є аналіз внутрішніх та зовнішніх факторів впливу на реальний сектор економіки, рівня їх взаємодії та впливу. Обґрунтованим є виявлення основних можливостей, обмежень, тенденцій, пріоритетів соціально-економічного розвитку суспільства, основних показників розвитку бюджетної системи на середньо- та довгострокову перспективу; здійснення аналізу та розрахунку необхідного обсягу ресурсів, у тому числі фінансових, для досягнення цілей та завдань соціально-економічного розвитку країни; посилення рівня координації дій між фінансовими інститутами, що спрямовано на стимулювання темпів економічного зростання; науково-технічне, інформаційне, ресурсне та кадрове супроводження державної фінансової політики в частині сприяння збалансованому соціально-економічному розвитку [22].

Доцільним також є підвищення фінансово-економічної стійкості фінансової системи шляхом використання адаптивних інструментів мінімізації негативних наслідків економічних коливань, розрахунок показника бюджетного дефіциту на основі врахування необхідності зменшення розмірів бюджетного фінансування у валовому внутрішньому продукті, стимулювання економічного зростання та суспільного добробуту.

Наукові дослідження останніх років та практика державного фінансового регулювання економічних процесів підтверджують тісний взаємозв'язок між часткою державного боргу в структурі валового внутрішнього продукту та показниками економічного зростання. Зазвичай такий вплив є негативним, адже накопичення боргових зобов'язань в країні може призвести до обмеження споживання в середньостроковій або довгостроковій перспективі. Також характерним є зростання боргового навантаження на бюджет, що призводить до обмеження можливості державних органів влади повною мірою фінансувати пріоритетні для країни сфери. Необхідність погашення не лише тіла боргу, а й відсотків за ним за неефективного використання запозичених коштів може призвести до виникнення замкнутого кола боргу, коли в держави немає іншого виходу, як фінансувати погашення отриманих раніше позик за рахунок відкриття нових. Проте у разі використання залучених фінансових ресурсів на сти-

мулювання розвитку реального сектору економіки, формування передумов розширеного відтворення та фінансування зростання продуктивності капіталу накопичений державний борг може стати інструментом економічного зростання.

Відповідно до Положення щодо основних напрямів бюджетної політики 2019–2021 років, підвищення її ефективності спрямоване на забезпечення економічного зростання та сталого розвитку суспільства, визначення пріоритетів використання бюджетних коштів, проведення виваженої та послідовної податкової та бюджетної політики, яка розрахована на середньострокову перспективу (табл. 1).

Як свідчать дані табл. 1, основні засади бюджетної політики передбачають утримання граничного обсягу дефіциту бюджету відповідно до Маастрихських критеріїв, зниження показника граничного обсягу державного боргу у валовому внутрішньому продукті та зростання обсягів фінансування напрямів, що пов'язані із соціально-економічним розвитком. Проведений аналіз прогнозних показників Державного бюджету на 2020–2021 рр. (табл. 2), відображає зростання ВВП, темп приросту якого становитиме 11,9 відсотка у 2021 році проти 2020 року.

Для підвищення дієвості бюджетного прогнозування та планування важливим та необхідним є підвищення ролі ендегенних факторів економічного зростання, розширення обсягів внутрішнього попиту, вдосконалення інституційних механізмів бюджетно-податкового регулювання, удосконалення механізмів моніторингу оцінки резервів збільшення доходної частини державного та місцевих бюджетів, формування збалансованого бюджету в процесі економічного циклу. Вагомим показником результативності діяльності

державних фінансових інститутів стане розроблення довгострокового прогнозу бюджету на період понад 9 років (три періоди середньострокового бюджетного планування). Перспективне фінансово-бюджетне прогнозування спрямоване на посилення ролі бюджету як інструменту регулювання економіки та соціальної сфери, сприяння збалансованому економічному зростанню, оцінку можливих економічних ризиків, що впливатимуть на стійкість фінансово-бюджетної системи. Важливим завданням бюджетного прогнозування є підвищення ефективності бюджетних видатків в середньо- та довгостроковій перспективі шляхом виявлення можливостей оптимізації соціальної інфраструктури, вдосконалення механізмів фінансування надаваних послуг за рахунок коштів бюджету, встановлення чітких критеріїв та визначення рівня результативності фінансування бюджетних програм [23].

Для розвитку реального сектору економіки важливим є питання податкового навантаження. Держава в особі її органів влади з метою зниження негативного впливу певних податкових режимів на економічну динаміку використовує систему податкових пільг та преференцій. Для з'ясування впливу податкових пільг на реальний сектор економіки було побудовано економіко-математичну модель парної регресії, що характеризує вплив кількості податкових пільг на валовий внутрішній продукт (рис. 1). Як свідчать дані рис. 1, кількість податкових пільг здійснює безпосередній вплив на показники валового внутрішнього продукту ВВП, адже розрахований коефіцієнт детермінації становить 63,2 відсотка, що є досить значним для визначеного типу моделі.

Беручи до уваги сформоване рівняння регресії, що описує визначену залежність (1.1), можна дійти висно-

Таблиця 1

Основні завдання бюджетної політики на 2020–2021 роки

Граничний обсяг дефіциту державного бюджету	2,2% ВВП
Показник граничного обсягу державного боргу	< 56,0% ВВП
Граничний обсяг надання державних гарантій	3% доходів загального фонду Державного бюджету
Прожитковий мінімум на одну особу на місяць	з 1 січня 2019 р. – 1 853 грн. з 1 липня 2019 р. – 1 936 грн. з 1 грудня 2019 р. – 2 011 грн.
Обсяг державних капітальних вкладень на розроблення та реалізацію державних інвестиційних проектів	> 1,8 млрд. грн.
Використання коштів позик для соціально-економічного розвитку	18 млрд. грн.

Джерело: складено автором на основі даних Державної служби статистики України

Таблиця 2

Динаміка прогнозних показників Державного бюджету на 2020–2021 роки

Показник	2020	2021	Абсолютне відхил., +/-	Темп приросту, +/-
Валовий внутрішній продукт номінальний, млрд грн.	4116,5	4606,5	490	11,9
Валовий внутрішній продукт реальний, темпи зростання, %	104	106,3	2,3	2,2
Індекс споживчих цін, %	105	104,8	-0,2	-0,2
Індекс цін виробників, %	106	105,6	-0,4	-0,4
Рівень безробіття населення віком 15–70 років	8,5	8,3	-0,2	-2,4
Середній обмінний курс гривні	31,4	31,8	0,4	1,3

Джерело: розроблено автором

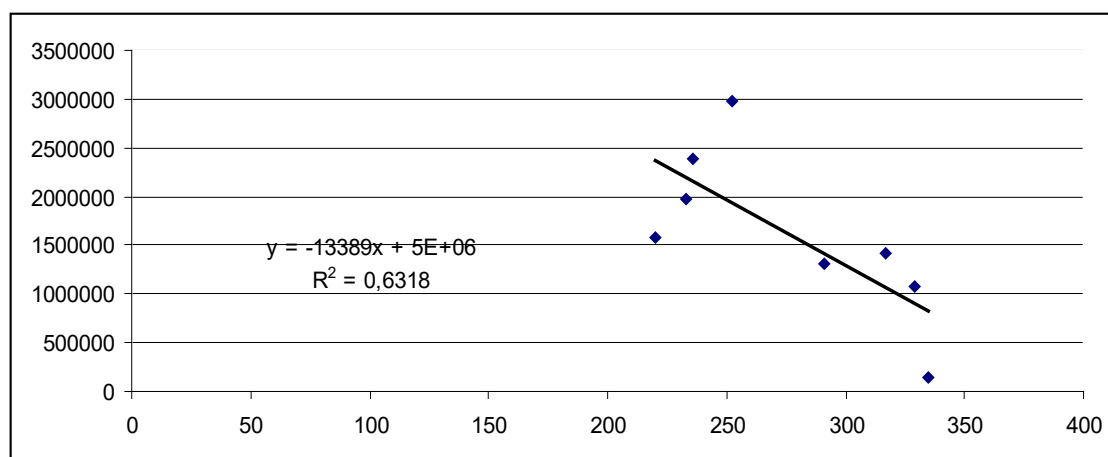

Рис. 1. Економіко-математична модель залежності ВВП від кількості податкових пільг

Таблиця 3

Коефіцієнти детермінації трендових моделей прогнозування капітальних інвестицій в економіку України на 2020–2022 роки

Назва моделі	Рівняння моделі	R ²
<i>Обсяг капітальних інвестицій (млрд грн.) – абсолютні показники</i>		
Поліноміальна третьої степені	$y = 0,739x^3 - 4456,7x^2 + 9E+06x - 6E+09$	R ² = 0,9228
Експоненціальна	$y = 3E-75e^{0,0881x}$	R ² = 0,7447
Степенева	$y = 0x^{177,12}$	R ² = 0,7448
Лінійна	$y = 20,891x - 41764$	R ² = 0,7002
Логарифмічна	$y = 42002\ln(x) - 319237$	R ² = 0,6999
<i>Частка капітальних інвестицій у ВВП (%) – відносні показники</i>		
Поліноміальна третьої степені	$y = 0,0314x^3 - 189,65x^2 + 381339x - 3E+08$	R ² = 0,884
Експоненціальна	$y = 1E+55e^{-0,062x}$	R ² = 0,8052
Степенева	$y = 2E+308x-124$	R ² = 0,8052
Лінійна	$y = -1,2175x + 2468,4$	R ² = 0,7751
Логарифмічна	$y = -2449\ln(x) + 18645$	R ² = 0,7752

Джерело: розраховано автором

вку, що збільшення числа податкових пільг на одиницю приведе до зниження валового внутрішнього продукту на 8412 грн.

$$y = -8412x + 4E+06, \quad (1)$$

де y – ВВП, млн грн,

x – кількість податкових пільг.

Таким чином, з метою здійснення ефективного регулюючого впливу на розвиток реального сектору економіки необхідно, щоб податкові пільги не перетворювалися на втрати бюджету, а формували дієві стимули для інвестиційно-інноваційної трансформації економіки.

В умовах трансформації економіки доцільним є запровадження довгострокового прогнозування фінансово-економічних показників, викликане необхідністю оцінки впливу внутрішніх та зовнішніх факторів на бюджетну стійкість з урахуванням циклічності економічного розвитку. Проведене дослідження трендових моделей прогнозування капітальних інвестицій в економіку України відобразило можливості до зростання зазначеного показника. При цьому було проаналізовано як його номінальне значення, так і частку у ВВП,

що свідчить про їхній тісний взаємозв'язок. Коефіцієнт детермінації моделей становить від 0,7 до 0,92, що є високим показником відповідності фактичних даних до розрахункових (табл. 3).

Важливим напрямом реалізації бюджетної політики нині є удосконалення механізму проведення стратегічного планування та прогнозування показників соціального та економічного розвитку країни та її регіонів, що ґрунтується на розробленні середньо- та довгострокових бюджетних програм за врахування різноманітних сценаріїв щодо повторного спаду економічної кон'юнктури, формуванні умов та стимулів для розвитку інноваційної економіки, підвищення показників якості людського капіталу.

Висновки. Проведені дослідження показників фінансової політики розвитку реального сектору економіки свідчать про високий ступінь взаємозв'язку між основними параметрами фінансової системи країни та рівнем її економічного і соціального розвитку. Вибір інструментів стимулювання економічних агентів, пошук джерел залучення додаткових фінансових ре-

сурсів обов'язково має корелюватися із базовими параметрами економічної динаміки та враховувати закономірності та тенденції розвитку країни.

Таким чином, важливим є розвиток методологічних підходів до середньострокового фінансово-бюджетного прогнозування, що буде сприяти посиленню ефективності визначення показників доходної та видаткової частини бюджету, податкового навантаження, державного боргу і бюджетного дефіциту, підвищення обґрунтованості значень індикаторів соціально-економічного

розвитку країни. Планування та прогнозування розвитку реального сектору економіки має стати підґрунтям необхідності розбудови єдиної цілісної системи документів державного стратегічного планування, інтеграції до неї планів діяльності центральних органів виконавчої влади та розроблення науково-методичних рекомендацій щодо впровадження їх у практику фінансового регулювання, орієнтованого на результат та узгодженого з принципами середньострокового бюджетного планування.

Список літератури:

1. Макогон В. Бюджетна стратегія соціально-економічного розвитку країни. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2017. № 1. С. 74–82.
2. Запатріна І.В. Бюджет розвитку як інструмент економічного зростання. *Наукові праці НДФІ*. 2006. Вип. 2. С. 73–75.
3. Чуగుнов І.Я., Брижан К.В. Бюджетна політика в умовах трансформації економіки. *Економічний вісник університету*. 2017. Вип. 32(1). С. 241–251.
4. Зварич О. Середньострокове бюджетне прогнозування як складова бюджетного процесу. *Вісник Київського національного торговельно-економічного університету*. 2011. № 5. С. 44–58.
5. Лібанова Е.М., Хвесик М.А. Соціально-економічний потенціал сталого розвитку України та її регіонів: національна доповідь / ДУ ІЕПСР НАН України. Київ, 2014. 776 с.
6. Чуగుнов І., Мярковський А. Бюджетна політика як складник соціально-економічного розвитку країни. *Вісник КНТЕУ*. 2010. № 5. С. 5–15.
7. Пасічний М.Д. Бюджетне регулювання соціально-економічного розвитку країни в період посткризового відновлення. *Бізнес Інформ*. 2012. № 5. С. 219–223.

References:

1. Makohon V. (2017) Biudzhetna stratehiia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku krainy [Budget strategy of socio-economic development of the country]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, no.1, pp. 74–82.
2. Zapatrina I.V. (2006) Biudzhet rozvytku yak instrument ekonomichnoho zrostannia [Development budget as a tool for economic growth]. *Naukovi pratsi NDFI*, vol. 2, pp. 73–75.
3. Chuhunov I.Ya. (2017) Biudzhetna polityka v umovakh transformatsii ekonomiky [Budget policy in the context of economic transformation]. *Ekonomichniy visnyk universytetu*, vol. 32(1), pp. 241–251.
4. Zvarych O. (2011) Serednostrokovye biudzhethne prohnozuvannia yak skladova biudzhethnoho protsesu [Medium-term budget forecasting as a component of the budget process]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho torhovelno-ekonomichnoho universytetu*, no. 5, pp. 44–58.
5. Libanova E.M., Khvesyk M.A. (2014) Sotsialno-ekonomichnyy potentsial staloho rozvytku Ukrainy ta ii rehioniv: natsionalna dopovid [Socio-economic potential of sustainable development of Ukraine and its regions: a national report]. Kyiv: *DU IEPSR NAN Ukrainy*. (in Ukrainian).
6. Chuhunov I., Miarkovskiy A. (2010) Biudzhetna polityka yak skladova sotsialno-ekonomichnoho rozvytku krainy [Budget policy as a component of socio-economic development of the country]. *Visnyk KNTEU*, no. 5, pp. 5–15.
7. Pasichnyi M.D. (2012) Biudzhethne rehuliuвання sotsialno-ekonomichnoho rozvytku krainy v period postkryzovoho vidnovlennia [Budget regulation of socio-economic development of the country in the post-crisis recovery]. *Biznes Inform*, no. 5, pp. 219–223.